

TREIBER OTTÓ

**SZÉLBEN,
VIHARBAN**

TREIBER OTTÓ

SZÉLBEN, VIHARBAN

AngolSuli Kft. könyvkiadó

Szélben, viharban

ISBN 978-963-88330-6-8

© 2011. Dr. Treiber Ottó – Minden jog fenntartva.

Borítóterv: © Treiber Anikó

Címlapfotó: © Sacha Bertrand

<http://www.flickr.com/photos/sachabertrand/4757458256/>

<http://creativecommons.org/licenses/by/2.0/deed.hu>

A szerző írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak bármely részlete, semmiféle (elektronikus, mechanikus, kézi vagy más) formában nem sokszorosítható, és nem tárolható adattároló rendszerekben (Internet, hangkazetta, CD, stb.), valamint nem fordítható más nyelvekre.

Felelős kiadó: Dr. Treiber Ottó

Az **AngolSuli** Kft. könyvkiadó franchise partnere

www.angolsuli.hu

Nyomdai kivitelezés: Planet Corp. Kft.

www.planetcorp.hu

Kedves Olvasó!

A „Szélben, Viharban” című könyv, melyet a kezében tart, egy kétkötetesre tervezett regény első kötete. A két kötet 1940-től 1990-ig terjedő ötven évet öleli át. Az első kötet időben 1960-ig, húsz év társadalmi eseményeit ábrázolja a főhős egyéni sorsán, életútján át; úgy, ahogy azt hőszünk, a főszereplő látta, s megélte. Természetesen, akik ebben a történelmi időben (a második világháború, Rákosi korszak, az 1956-os forradalom, a Kádár korszak első évei) éltek, azok közül sokan másként élték meg és látják ezen évek történéseit. Valószínűleg másként is ítélik meg. A könyv, ha úgy tetszik, egy vélemény a korról, mely a főhős (és a szerző) szemszögéből hiteles. Meggyőződésem, hogy ez az ábrázolás adalék, hozzájárulás ahhoz, hogy e történelmi korról az utókor valós képet alkosson. De ösztönöz arra is, hogy e korszakot újra és újra átgondoljuk, és értékeljük benne a saját sorsunkat, szerepünket is.

A második kötet a hiteles ábrázolásnak ugyanazzal az igényével készül, mint az első kötet. Megmutatja a kádári konszolidáció korszakát, a rendszer bomlását, a társadalom erőinek – akkor még rejtettnek tűnő – mozgását. Ajánlom az olvasó figyelmébe a második kötetet azért is, mert a szerző egyéni sorsokon át mutatja meg a kor kárhoztatott vonásait, de a diktatórikus berendezkedése mellett, annak naposabb oldalát is; azt, hogy a nemzetközi közvélemény miért nevezte a kádári korszakot gulyás kommunizmusnak; hogy az emberek nagy tömege a korszakot miért tartotta élhetőnek. De ábrázolja azt is, hogy miért volt hazug, képmutató, alig-alig élhető sokak számára. Mindezt sorsokon, szerelmek és tragédiák ábrázolásán keresztül úgy, hogy önmagunkkal, a korral történő őszinte szembenézésre késztet. Érdemes lesz a második kötetet is elolvasni.

Tisztelettel:

Dr. Németh Ervin,
az **AngolSuli** Kft. könyvkiadó ügyvezetője

Ajánlás és köszönetnyilvánítás

Ajánlom e könyvemet mindenkinek, aki a XX. század közepén élt, és emlékei vannak róla. De azoknak is, akiket csupán érdekel e kor: a második világháború, a felszabadulás utáni évek, a Rákosi korszak és 1956, majd az azt követő évek története. A fiatal nemzedék – olvasva e könyvet – megismerheti, hogy szüleik, idősebb rokonaik, és ismerőseik milyen társadalmi viszonyok között nevelkedtek, váltak felnőtté.

Ajánlom e könyvet mindenkinek, aki olvasni szeret, és azoknak is, akik nem rendszeres könyvforgatók. (Akik kéziratban elolvasták, állítják, hogy olvasmányos, könnyen emészthető.) Nem tartom kizártnak, hogy éppen ez a könyv lesz az, amelytől ők is kedvet kapnak az olvasásra. „Mert hajózni kell!” – szól a mondás. Én meg azt mondom, hogy „olvasni kell!” Gyerekkoromtól fogva, – mióta az első írott szöveget el tudtam olvasni – én olvasok; válogatás nélkül; bár igazán a klasszikusokat szeretem. Az olvasásnak köszönhetem, hogy véleményt merek mondani arról a történelmi korszakról, melyet megéltem. Az írás ugyanis véleményalkotás. Az ember dolga pedig – egyebek mellett – éppen ez. Mernünk kell véleményt mondani, s ennek révén mások véleményét formálni. Ez volt egyik fő oka annak, hogy ez a könyv megszületett.

Köszönetet mondok feleségemnek, és leányomnak, akik segítségével és támogatása nélkül ez a könyv nem íródhatott volna meg. Köszönetet mondok a két „fűlszöveg” írómnak. Bízgatásuk, értékelésük nagy segítséget jelentett. Kiadóm vezetőjének, Németh Ervinnek az elismerő szavai növelték az önbizalmamat. Segítségét külön is köszönöm.

Köszönetet mondok azon barátaimnak és ismerőseimnek, akik elolvasták írásomat még kéziratban, s azt mondták „írd meg, fejezd be.” Köszönetet mondok mindazoknak, akik bármilyen módon hozzájárultak e könyv megszületéséhez.

Tisztelettel:

a Szerző

I. FEJEZET A KÖLYÖK

Az elődök

Sokat tünődtem azon, lehet-e írni olyan emberről, emberekről, családról, akiknek az élete az ismeretlenség homályába vész; akik élnek, s meghalnak nyomtalanul, de nélkülük nincs múlt, és nincs jövő. De hisz a történelem névtelen milliók hétköznapi története is!

Tanúság rá e regény.

Legtöbbször apai nagyapám jut eszembe. Három évvel a kiegyezés évét követően született egy kis Vas megyei faluban. Nem tudom, voltak-e testvérei. Nem tudom, mik voltak a szülei, és hogy meddig éltek, azt sem. Akkor hát? Milyen ember is volt a nagyapám? Számomra nagy ember. Elődeim közül őt szerettem legjobban. Közepes termetű volt, soha nem láttam pihenni, üldögélni, ülni is csak akkor, ha evett. Keveset beszélt. Csak akkor, ha kérdezték. Akkor viszont értelmesen, tömören válaszolt. Amit mondott, arra oda kellett figyelni. Nem tudom, járt-e iskolába, ha igen, akkor legfeljebb egy vagy két osztályt végezhetett. Lényegében analfabéta volt, én mindenestre sosem láttam olyan szöveget, amit ő írt volna, még a névalírását sem. Olvasni se láttam soha. A környezete mégis értelmes embernek tartotta. Bár emlékezetem szerint ez a kifejezés a faluban nem volt használatos. Én mégis ezt tartom legjobbnak, mert szellemi tulajdonságait ez fejezi ki a legpontosabban. Több mint hatvan év után visszaemlékezve nem jut eszembe egyetlen olyan eset sem, amikor butaságot mondott, vagy a mondandója érdektelen lett volna.

Huszonhét éves volt, amikor megnősült. Apám a házasságkötésüket követően egy évre született, 1898-ban. Negyvenhárom éves volt 1914-ben, az első világháború kitörésekor. Abban ugyanis részt vett. Az olasz fronton harcolt, sokat emlegette Isonzót és Doberdót, de hallottam tőle Montenegró nevét is. Hogy milyen harcokban vett részt, arról nem beszélt. Néha elénekelte nekem: „Százados úr, sej haj, százados úr, ha felül a lovára, Visszatekint, sej haj, visszatekint az elfáradt bakára. Százados úr, szép élet a katonaélet, csak az a baj,

sej haj, csak az a baj, hogy nehéz a viselet.” Ez volt minden, amit az első világháborúról tőle megtudtam. Apám is részt vett ebben a háborúban. Valószínűleg 1916-tól, mert a háború közepén még tizennyolc éves kor alatt nem vonultattak be senkit. Apám erről a háborúról még annyit sem beszélt, mint nagyapám.

A háborúban való részvételükért azután kaptak egy házhelyet, és közvetlenül mögötte egy hold földet. Ez volt a közkatonák és cselédek jutalma. Erre a házhelyre építettek egy két szoba-konyhás, vert falú házat, amelyben volt még egy kamra is, majd a konyha későbbi átalakításával került bele az éléskamra. Évekkel később a ház folytatásában, amikor már gazdálkodni kezdtek, építettek egy istállót.

Ez lett a szülői házam, amelyben szüleimmal, nagyszüleimmal és nővéremmel éltünk hatan.

Nagyanyám – így beszélt róla a család – Gércén, a jobbik szeren született. Bár szerintem inkább a szegény soron lakhattak, míg a módosabbak a jobbik szeren éltek. Cselédlány volt. Ezt biztosan tudom. Tőle hallottam. Nem valószínű tehát, hogy szülei a jobbik szeren éltek volna. Az ő szüleiről éppúgy nem tudok semmit, ahogy nagyapám elődeiről sem. Nem tudom, voltak-e testvérei. Azt is homály fedi, hogyan ismerkedtek meg nagyapámmal. Tőlük tudom, hogy falujuk szomszédos volt, de kétséges, hogy szülőfalujukban ismerték meg egymást. Nagyanyám huszonkilenc éves volt, amikor egyetlen gyermekük, apám megszületett. Nagyanyám szolgáló volt, nagyapám pedig cseléd egy másik családnál. Más községben szolgálhattak mindketten, amikor szerelembe estek. Ha egyáltalán volt közöttük szerelem. Kapcsolatukat felidézve úgy gondolom, jobb híján kötöttek házasságot. Sosem láttam őket, hogy meghitten beszélgettek volna, vagy megérintették, netán megölelték volna egymást. Az is igaz, hogy veszekedni sem hallottam őket sohasem. Bár nagyanyám szokott a nagyapámra panaszkodni. Sosem mondta ki, de panaszainak az volt a lényege, hogy nagyapám nem szereti őt. Nagyapám erre rendszerint kissé jobbra biccentette a fejét, jobb

kezét éppen csak megmozdította, de nem szólt rá semmit.

Egy nyári délután üldögéltünk nagyanyámmal a házunk udvarán álló öreg szederfa alatt. Talán hatéves lehettem ekkor. Nagyanyám egyszer csak felállt és elindult az udvaron hátra, a kert irányába. Ekkor tűnt fel nekem először, hogy nagyon előrehajolva jár. Amikor visszajött és leült mellém, megkérdeztem, mi a baja. Mást ugyanis még nem láttam így járni. Kérdésekre csak annyit mondott:

– A nagyapád eltörte a derekamat.

A válaszát – emlékezetem szerint – már ekkor is kétkedéssel fogadtam, bár még nem gondoltam, hogy szeret nagyot mondani, sőt füllenteni, amit évekkel később tapasztaltam.

Ebben az időben még nagyon szerettem őt, ő is szeretett engem. Semmi rosszat nem tételeztem fel róla, de másról sem. Tudtam, mit jelent a jó és a rossz, de ezeket a fogalmakat az emberekre nem, csak cselekedeteikre vonatkoztattam. Nem gondoltam, hogy ember is lehet jó vagy rossz természetű. Néhány év, és tapasztaltam, nagyanyámban bizony jócskán van rosszaság, rosszindulat, sőt néha gonosz is tud lenni. Hamarosan észrevettem, bizony egyenesen is tud járni, bot nélkül.

Nyári délután volt, a szüleim dolgoztak a határban. Csak mi ketten voltunk otthon. Ő szerette, ha mellette vagyok, de én ekkor már az engedélyével el-elmentem tőle, sőt egyre gyakrabban a nélkül is. Ha azután előkerültem, ezt kérdezte: „Hol voltál?” Azután napirendre tért a történetek felett és nem firtatta, hol jártam. Sosem dorgált meg vagy veszekedett velem, ezért már egyre gyakrabban tűntem el a szeme elől. Egy napon – amikor az udvaron a kutyával játszottam – látom ám, hogy nagyanyám bot nélkül siet hátra az udvaron, ki a kertbe, szálegyenesen. Döbbsen néztem. „Meggyógyult” – gondoltam, de nem akartam hinni a szememnek, ezért utána osontam. Távolról figyeltem, mi történik. Nagyanyám a kert alján zöldséget szedett és krumplit, amit a száránál fogva húzott ki a földből. Dolgozott egy fél órát. Nem éppen könnyű munkát végzett, és én elhűlve néztem, hogy

milyen könnyedén hajol, amire úgy gondoltam, már nem is képes.

Egy másik alkalommal ugyancsak bot nélkül, egyenes tartással ment az udvaron, majd amikor visszaért a házba, megkérdeztem tőle, hova lett a botja, vagy talán már elmúlt-e a derékfájása. Ekkorra már apró gonoszkodást is megengedtem vele szemben magamnak. A kérdésem nem hozta zavarba, de a szeméből láttam, hogy ugyancsak rosszalja, majd váratlanul haragra gyúlt az arca, a fejét felém kapta, és ezt mondta:

– Az anyád eldugta a botomat. Nem találok sehol.

Arra nem adott magyarázatot, hogy miért ment egyenes derékkal.

Én jól tudtam, hogy anyám nem lehet „bűnös”, mivel apámmal együtt hetek óta a határban, a földeken dolgoznak. Mindig csak késő este jöttek haza, akkor meg az állatokkal voltak elfoglalva, majd vacsoráztak, és holtfáradtan lefeküdtek.

Rendszerint én indultam nagyanyám dolgainak vagy botjának a keresésére. Többnyire hamar meg is találtam. A botját nagyanyám általában valahol letette, és elfeledkezett róla, hogy hol hagyta.

Egy alkalommal, amikor én a botot diadalittasan a kezébe adtam, azt mondtam:

– A kert alatt, a konyhakertben felejtette.

A nagyanyám nemcsak a botjáról szokott megfeledkezni. Szórakozott és feledékeny volt, és ami a kezében volt, azt hol itt, hol ott tette le, majd felindultan keresni kezdte, sokszor félóráig vagy órákig. Ha megtalálta, amit keresett (de legtöbbször én kerestem meg helyette), megnyugodott. De azért, hogy keresni kellett a dolgait, mindig anyámat okolta. Bármilyen gondja, baja volt, annak mindig anyám volt az okozója. Amiatt, hogy anyámmal igaztalan volt, én egyre kevésbé szerettem őt. Gyakran haragudtam is rá.

A halála után tudatosult csak bennem, hogy nagyanyám a fia, az apám miatt volt féltékeny az anyámra: noha ekkor már a szüleim közel húsz éve házasok voltak.

Ha el is gondolkoztam azon, vajon tényleg nagyapám törte-e el nagyanyám derekát, viszonylag rövid idő múlva már biztos voltam benne, hogy ez nem igaz. Akkor hát miért jár előre dőlve állandóan? Nem sikerült megfejtenem a titkot, és magyarázatot sem találtam rá. Most már, hogy e sorokat írom, és jó néhány komoly betegséget láttam (és magamon is tapasztaltam), már tudom, hogy valamilyen komoly gerincbetegsége biztosan volt. Azért is gondolom, hogy valóban beteg volt, mert ha fájdalmai nem is voltak mindig, ahogyan ő járt, az fáradtságos járásmód, és fáradtságos dolgot tartósan, színlelésből nem csinál az ember.

Nagyanyám jellemzéséből most elég ennyi, hisz nagyapám és az ő viszonyát, helyesebben hideg kapcsolatuk valódi okát szerettem volna csak megmutatni. Most már tudom, a gyökeresen eltérő személyiségük volt rideg kapcsolatuk oka. Nagyanyám kifelé, nagyapám befelé forduló személyiség volt; nagyapám abszolút igazságszerető és szavahihető, nagyanyám füllentős és képzelődő volt. Olyannyira különbözött a személyiségük, hogy mondanivalójuk sem volt egymás számára. Társalogni sohasem, beszélgetni is csak ritkán láttam, hallottam őket, pedig hát több mint hatvan évet éltek házasságban.

Ha elgondolom, milyen is lehetett az életük, azt úgy tudom elképzelni, hogy valami józan megfontolás és társadalmi kényszer, valamint belátás eredményezte, hogy hosszú ideig együtt maradtak és komolyabban nem bántották, nem is bántalmazták egymást. Igaz, a múlt század első felében falun én válásról nem hallottam; de a kényszer is azt diktálta, hogy együtt maradjanak.

A bunker

Amikor a katonaságtól apám először hazajött, bunkert ásott a kertünk végébe. Ezt kötelező volt elkészíteni minden családnak. Elrendelték, amikor Németország bombázása megkezdődött; gondolom, arra számítva, hogy előbb vagy utóbb úgyis ránk kerül a sor. A bunker szobanagyságú volt, úgy két méter mély, hogy lehessen benne felállni, és levegője is legyen elég. A tetejét vastag gömbfákkal borította be apám, majd betakarta földdel, amire mindenféle gizgast szórt, hogy ne legyen feltűnő. Ezt a gizgaz dolgot akkor sem értettem, mai napig sem tudom az okát: a magasan repülő bombázók akkor sem vették volna észre, ha éppen színes rongyokkal, pirossal, sárgával, zölddel takarja le. Lehet persze, hogy apám a háború miatt már ironikus lelkiállapotban volt, mert jól tudhatta (még én is tudtam), hogy ha bombatalálat éri a bunkert, onnan senki sem jön ki élve. Egyébként akkor semmire sem volt jó. Egy véletlen folytán mégis majdnem valamennyien a halálunkat leltük benne. Amikor az oroszok közeledtek a falunkhoz (két-három kilométer széles sávban, egymástól tíz-húsz méter távolságra), látva ezt, anyám leparancsolt bennünket a bunkerba. Csak nagyanyám nem jött velünk. A katonák közül néhányan a kerteken át jöttek, úgy, hogy a géppisztoly tusával ütötték ki maguk előtt a kerítésléceket. Amikor ketten elértek a bunkerunkig, előre szegezett géppisztollyal megálltak a bejárata előtt, Én – ki más lehetett volna – a bunker bejáratánál álltam. Az oroszok ezt kiabálták:

– Nyemeckij szoldát jeszt! Nyemeckij szoldát jeszt! Nyemeckij szoldát jeszt!

Meg voltam rémülve, tudtam, hogy kiket keresnek, de megszólalni nem mertem, csak ingattam a fejem, hogy nincs nyemecki szoldát. Hosszú percek, de lehet, hogy csak másodpercek teltek el, nekem mégis úgy tűnt, órák voltak. Végül nagyapám, aki váratlan helyzetekben is feltalálta magát, megfogta a kezemet, és ezt mondta:

– Menj ki!

Anyám a másik kezembe kapaszkodva tiltakozott.

– Nem! – szinte kiáltotta. Én csak álltam riadtan. Éreztem, hogy nagyapám megszorítja a kezemet, és alig hallottam, amikor ezt mondta:

– Menj ki nyugodtan – ezután anyám felé fordult. – Gyerekeket nem bántanak. Ettől váratlanul én is megnyugodtam, és elindultam felfelé a bunkerből a lépcsőn. Nagyapám még utánam szólt:

– Lassan menj!

Tudtam, hogy fel kell emelni a kezemet, és feltartott kezekkel lassan lépdeltem fel a lépcsőn. Utánam jött anyám. Az oroszok meg ezt mondták:

– Igyi szudá! Igyi szudá! Igyi szudá! – szinte hadarták, olyan gyorsan mondták.

Nagyapám után jött a nővérem, öregasszonyos fejkendőben, bokájáig érő szoknyában és egy elnyűtt kötött kabátban. A faluban az a hír járta, hogy az oroszok minden lányt megerőszakolnak, ezért a negyven év alatti nők majd mindegyike vénasszonynak maszkírozta magát.

A bunker még hosszú ideig megmaradt, zöldségféléket, krumplit tároltunk benne télen. Mégis jó lett valamire.

Ildi

Anyám és apám egyre fáradtabb, törődöttebb lett. Én menekültem otthonról. Volt is rá egy kellemes okom. Gyúró Ildi várt minden este. Őt a szomszéd faluban a búcsúban, a táncmulatságon ismertem meg, noha a falunkban tartózkodott a rokonainál. Pesti lány volt. Éppen befejezte az általános iskolát. A szülei úgy gondolták, menjen a leány egy kicsit falura nyaralni.

Idegen volt. Emiatt tűnt fel nekem. A falubeli lányok körül nem legyeskedtem, mert hallottam, hogy szélhámosnak tartanak. Nem is akartam lekötni magam, mint Tóth Karcsi, aki azt is eldöntötte már, hogy Icát, akihez jár, feleségül is veszi majd.

Ildi vékony, jó alakú, kedves arcú, szőke lány volt, éppen csak dudorodtak a cicikéi. Először nem tetszett különösebben. Csitrinek tartottam. De észrevettem, hogy rám-rám néz. Felkértem hát egy táncra. Több lett belőle.

A szomszéd falu – ahol a búcsúban voltunk – három kilométerre volt a miénktől, gyalog voltunk, és együtt mentünk haza. Besötétedett már, mire hazaértünk. Útközben sokat beszélgettünk. Ildi mesélt nekem a filmekről, amelyeket Pesten látott. Nagyon tetszett neki a Déryné és az Állami áruház.

– Szereted Latabárt? – kérdeztem tőle.

– Latabár egy nagy bohóc – felelte.

Úgy éreztem, ez nem az ő véleménye. Pesten hallhatta valakitől és megtetszett neki.

Elmondta, hogy ősszel gimibe megy és van egy pesti fiú, akivel beszélgetni szoktak. Megkérdezte, én járok-e valakivel.

– Nem járok most senkivel – feleltem. – De a tavasszal volt egy lány, akivel találkoztam, és aki most Dunapentelén dolgozik. Gondolkodtam is azon – folytattam –, hogy odamegyek én is dolgozni.

– Ne menjél. Ott sok a bűnöző, hallottam a szüleimtől – mondta ő.

Amikor a rokonai háza elé értünk, elköszöntünk egymástól, és én váratlanul szájon csókoltam. Nem számoltam, hány másodperc múlva, de visszacsókolt.

Ezután alig volt nap, amikor nem találkoztuk. Munka után, ha megjöttünk a mezőről, vagy aratáskor, ha vége volt a napnak, egy nagy vödör hideg vízben a fejemtől a talpamig lemosakodtam az udvarunkon, és rohantam Ildihez. Volt, hogy nem is vacsoráztam. Kilenc óra tájban találkoztunk vagy tizenegykor, de gyakran éjfélkor köszöntem el tőle.

A rokonai a falu legszélén laktak, az arborétum fölött. Itt csak két nemrég épült ház állt, az egyik volt Ildi rokonaié. Amikor eljöttem tőle, mindig az arborétumon vágtam át, hogy ne kelljen az országúton megkerülni az egész arborétumot. A hatalmas fenyő- és gesztenyefák koronái alatt koromsötét volt. Az első napokon nagyon félttem. És amikor tapasztaltam, hogy rajtam kívül nincs olyan örült, aki éjfélkor itt barangoljon, elmúlt a félelmem és kényelmesen lépdelve a sóderos gyalogúton, mindig felidéztem magamban a történeteket.

Nagyon hamar fülig szerelmes lettem.

Ildi nagyon kedves, bájos arcú, örökké csacsogó lány volt. Szellemes, poénos kiszólásai voltak. Egyedül a nevetése nem volt szép. Ha nagyon nevetett, olyan sikítóan nevetett. Ha kicsit, akkor gurgulázó hangok jöttek ki a torkán. Én azért még a nevetését is szerettem.

A néhány óra, amit vele töltöttem, mindig gyorsan eltelt. Elmondta, mit csinált egész nap. Én nem beszéltem neki a napomról. Nem volt mit mondanom róla. Kis idő múlva már csókolóztunk. Kettesben voltunk abban a szobában, amelyben egyedül aludt.

Egy hét után már csak a kis, rózsaszín vagy kék bugyija volt rajta (más színűre én nem emlékszem), és én csókoltam mindenütt: pici, hegyes, kemény melleit, hasát, gyakran rózsaszín és kék bugyiját, amit nem engedett lehúzni. Ha megpróbáltam, megfogta a kezeimet, és szép kék szemeit rám emelve ezt mondta:

– Tudod, hogy nem szabad.

Nem tudtam akarata ellen tenni. Egyszer azt kérdeztem tőle:

– Annak a pesti fiúnak akarod magad odaadni?

– Nem tudom – válaszolta őszintén, és kis idő múlva megjegyezte:

– Még nem akarom.

Elfogadtam a döntését, és folytattuk az ölelkezéseinket. Engedte, hogy mindenütt simogassam, csókoljam. Sokszor látta merevedésemet és mosolygott. Láttam, hogy tetszik neki. Meg is kérdeztem tőle:

– Tetszik neked?

– Áhá – mondta és gurgulázón nevetett.

Egy hónap után megengedte, hogy ráfeküdjek, és összezárt lábai közé tegyem. A kis rózsaszín és kék bugyi maradt rajta. Ezután már minden nap ezt is csináltuk, és hemperegtünk az ágyon. A bőrünk is ragyogott a boldogságtól.

A tékozló ország

Búra alatt éltünk, de azért leginkább a Szabad Nép félórakon politizáltunk is. Az újságból tudtunk Sztálinvárosról, a Sztálin Vas-és Acélművekről, a Rákosi Mátyásról elnevezett csepeli nehézipari kombinátról (a volt Weiss Manfréd Művekről), Inota-Várpalotáról, Kazincbarcikáról, Oroszlányról; a csodálatos iparosításról, a kohászat és acélgyártás fejlesztéséről, a balinkai szénbányáról, az almásfüzitői timföldgyárról, a munkaversenyéről, a sztahanovista mozgalomról, a békekölcsönjegyzésről, egyszerűen minderről.

Sokat hallottunk a sztahanovista Pióker Ignácról és Horváth Edéről, aki a győri Rába Művek híres vezérigazgatója lett. És természetesen a mezőgazdaságban elért kollektivizálás csodálatos eredményeiről: hogy a szövetkezeti gazdaságok száma a múlt év végére ötezer fölé emelkedett, a tagok száma pedig háromszázhetvenezerre nőtt.

– Na, traktorosok (kettő volt az osztályban), tudjátok-e, hogy 1945 óta hányszorosára nőtt az országban a traktorok száma? – kérdezte tőlük tréfálkozva közülünk valaki. Nem tudták, csak azt, hogy sokkal több van, és, hogy azok vaskerekes körmös traktorok, öreg Hofferek, szántani lehet velük és cséplésre valók, másra nem. Ilyeneken is dolgoztak. Lánctalpasról ugyan már hallottak. Arany Feri már látott is ilyet, de az ő gépállomásukon még nem volt, más gépállomásokon is csak elvétve. Arról, hogy több műveletre alkalmas gumikerekű traktor is létezik, még csak nem is hallottak.

Faluról jöttünk, gyárakból és üzemekből, voltak tapasztalataink. Vakok sem voltunk. Tudtuk, hogy a szenet, a vasércet importálja az ország, és az olajtermelést a tervidőszakban többszörösére emelték, bár kevés olajlelőhelyünk van. Arról is tudomásunk volt, hogy a könnyűipari ágazatokat visszafejlesztették, egyebek között a textilipart is.

A beszolgáltatásról is tudtunk, még a városiak is. A falusiak pedig kiváltképp. Arról, hogy miből mennyit kell beadni, pontos ismereteink voltak, hisz a mennyiség megyékre, falvakra, gazdaságokra volt

lebontva a földterületek nagyságától függően.

A parasztság elégedetlenségéről is tudtunk, hiszen sokunk szülei parasztok voltak. Mindezek ellenére közülünk soha senki nem elégedetlenkedett.

Bizonyos kérdésekben megfogalmazódtak bennünk kételyek, de én a szocializmus eredményeiben kételkedővel nem találkoztam. Hittem (úgy érzem, nyugodtan leírhatom: hittünk) abban, hogy lehet szocializmust építeni az országban.

Rákosit viszont a kultusza ellenére sem kedveltük, ahogy korábban Sztálint sem, bár én mindkettőjük érdemeit elismertem. Sztálinét Szovjetunió iparának megeremtésében, a hadsereg létrehozásában és megerősítésében. Hogy mi is történt e téren valójában, azt csak sokkal később tudtam meg, folyamatosan, ahogy a tények nyilvánosságra kerültek.

Rákosiban viszont nem hittem. Mindennek látszott, csak vezérünknek, apánknak nem, de bölcsnek és hősnek sem. Azt meg, hogy tévedhetetlen, senkiről nem hittem, róla pedig a legkevésbé. Tévedései – ha nem is teljesen – ismertek voltak. Feltételeztem, hogy a párt „megtisztításában” nagy hibákat követhetett el, mert az számomra elképzelhetetlen volt, hogy egy pártban, egy országban annyi hazaáruló, kém, összeesküvő, diverzáns – vagy bármilyen más gonosztevő - legyen, mint amennyit az ő vezetésével lelepleztek. Mindez, sőt még apám érvei sem ingatták meg hitemet abban, hogy szocializmus egy megteremthető társadalmi formáció. Tudtam, hogy apám a magántulajdon „szentségében” hisz, a tőke és a kapitalizmus meggyőződéses híveként. Átéreztem, hogy az életét tette fel néhány hold, jelentős részében gyenge föld megszerzésére, becsültem is ezért, de azt az áldozatot, amit ezért hozott, nemcsak aránytalannak, de elfogadhatatlannak is tartottam. Az is elfogadhatatlan volt számomra, hogy képtelen együttműködni másokkal, miközben tapasztaltam, hogy az együttműködés lehetséges, sőt, örömet jelent valaminek a közös, együttes megvalósítása.

Év vége felé egy este Hanza Gyula, a biatorbágyi osztálytárs –

A diáksparlament

Most azon tűnődöm, vajon lehetséges-e, hogy Rajk László és társai temetése után a jogi karon mindenkit csak az ország helyzete, a koncepciós perek, az Irodalmi Újságban, a Művelt Népből, és más újságokban megjelent cikkek foglalkoztattak, és a jogi kar vezetőinek, különösen dr. Koczkás Mihálynak a viselt dolgai? Netán közelebb áll az igazsághoz, hogy engem csak azok szólítottak meg, azok beszélgettek, vitáztak velem, akiket velem egyazon gondok gyötörtek? A kérdést az első mondat javára a későbbi események, az egységes cselekvés döntötte el. Nekem ma úgy tűnik, mintha mindenki egy-egy újságot (hetekkel, napokkal korábban vagy a legfrissebbet) lobogtatna a kezében: azzal érvel vagy abból idéz, ki-ki a vérmérsékletétől függően csak méltatlankodva, más mélyen felháborodva, de sokan heves gyűlölettel. Az emlékezetem csak néhány ilyen jelenetet őrzött meg.

Székely Imre – magas, szikár alakjával, megnyúlt képpel, elmélkedésre hajló arckifejezéssel – egy alkalommal a menzán mellém ült.

– Olvastad Méray Tibor cikkét? – kérdezte, és az Irodalmi Újságot tartotta a kezében.

– Nem olvastam. Mit ír?

– Olvasd!

Odaadta az újságot, rámutatott egy cikkre, és én elolvastam a Rajk László sírjánál című írást. Ez a mondat maradt meg bennem: „Az aradi hurkok a nemzet nyakán szorultak, az aradi golyók a nemzet szívét találták el. Az ártatlanul kiontott vér a nemzet szabadságának fájára hullott. Akkor is, ma is. A mi életünk csak annyit ér, amennyit jóvá tud tenni a ti halálotokból.”

Hümmögni kezdtem:

– Hogyan lehet jóvátenni a halálukat? És kik azok a „mi”, akiknek jóvá kellene tenni?”

Krisztina fél

A következő hetekben Krisztinával kétnaponként találkoztunk, többnyire a főiskola parkjában, néha a vadgesztenyefák alatt valamelyik padon, de legtöbbször csak sétáltunk, mert hidegek voltak még. Csókolóztunk, ölegettük egymást, mindketten nagyon szerelmesek voltunk, de sokat beszélgettünk is, néha politikai dolgokról is.

Egy alkalommal éppen az arcomat simogatta, és mélyen elgondolkodott, majd váratlanul megszólalt:

– Én félek.

– Félsz? Miért? – kérdeztem.

– A pomázi eset miatt.

Majd elmesélte, mi is az a pomázi eset.

– Még a visszautazásunk napján a Népszabadságban olvastam róla – kezdte a történetet. – A statáriális bíróság öt embert halálra ítélt robbanóanyag és fegyverrejtegetés miatt. Két ember kegyelmi kérvényét felterjesztették az Elnöki Tanácshoz, háromét a bíróság, amelyek az ügyüket tárgyalta, elutasította, és még aznap kivégezték őket.

– Ez döbbenetes – mondtam, de nem akartam igazságtalan lenni. – A fegyverrejtegetés a forradalom után komoly dolog – jegyeztem meg.

– Igen. Komoly, de az újság megírta még az ítélet indokolását is, ami azt tartalmazta, hogy a szakértő szerint a robbanóanyag alkalmas lett volna egy vasúti töltés megsemmisítésére is.

– Akkor nem lehetett valami sok.

– Ezért félek.

– Hogy jutott ez eszedbe, két hét múlva?

– Ma hallottam, hogy népbíróságokat fognak felállítani.

– Ebben mi az új? – kérdeztem. – Az ellenforradalomnak mindig rendkívüli bíróság kell.

– Igaz... De azok vajon milyen ítéleteket hoznak majd?

– Hát! – sóhajtottam és kérdően felvontam a vállam. – Tudod mit?

– Mit?

– Csókolj meg!

A látogató

Az igazi büntetés a bezártság, a szabadság elvonása, mert a szabadság fizikai értelemben szabad mozgás. Aki nem mozoghat, az félig halott. A halálbüntetés, ott a zárkában jöttem erre rá, már nem büntetés, az megsemmisítés. Utána nincs semmi.

Azért jutottak ezek a gondolatok az eszembe, mert a sétákon, szájmozgás nélküli beszéd útján jöttek a hírek, hogy ennek vagy annak az ismerősével szemben halálbüntetést szabtak ki, és végre is hajtották. Az ilyen hírek napokra letaglóztak. Azt éreztem, hiába mondom fel magamban a büntetőjogi tételeket, szítom magamban az ellenállást, nő bennem a dac, bármi megtörténhet velem. Akár a legrosszabb is. Mindez a törvény nevében, ami egy törvénytelen hatalom törvénye. Kiszolgáltató vagyok, a szabadságom, az életem mások kezében van. Ezek a gondolatok mély depresszióba taszítottak. Emiatt a körülményeket: a bezártságot, a deszkapriccsot, a bűdös küblit, a zárkatársamat is elviselhetetlennek éreztem.

Jöttem-mentem a négy méter hosszú zárkában fel-le órákon át. A nappali forróság miatt a priccsre ketten nem tudtunk lefeküdni: borzadtam attól, hogy a társam meztelen teste hozzám ér.

Étvágyam nem volt. Erőszakkal nyeltem le a vacak ételt. A két centi híján 170 centi magasságomhoz képest egyébként is kis 62 kg-os súlyom jelentősen csökkent. Legalább három-négy kilóval lettem könnyebb nem egészen másfél hónap alatt. Ebben a leromlott testi és rossz lelkiállapotban hozta a hírt az őr, hogy látogatóm van.

– Tegye össze a kezét, hogy engedélyezték a beszélőt – mondta az őr fölényesen. – Előzetesben nincs ám beszélő – tájékoztatott már-már beszédesen, az öröknek ugyanis tilos volt a beszélgetés az előzetesekkel. – A főhadnagy elvtárs szobájában várják – tette hozzá szinte barátságosan.

Július eleje volt. Ki lehet a látogatóm, tűnődtem. Imre nem lehet, mert vége van már a vizsgáknak, és otthon van. Anyám és nővérem sem, mert sok a munka ilyenkor, azt nem hagyhatják ott. Akkor ki? Egy valaki lehet csak, Krisztina. Nem tévedtem. Ott állt előttem

A jogi főelőadó

Nem tudom pontosan felidézni, hogy mi járt a fejemben, miközben a vonat robogott velem Sztálinváros felé. Talán olyasmi, hogy hosszú volt az út idáig. És most egy másik út elején vagyok. Még hogy az elején! Hisz még rá sem léptem. A vasútállomásról autóbusz vitt be a városba. Az autóbusz végállomásától öt percre volt a városi tanács épülete. Könnyen megtaláltam. A bejáratától jobbra volt a vb-titkár irodája. A szobája előtti irodában, a szembefordított két íróasztal mögött ült két titkárnő. Köszöntem.

– Kiss János vb-titkár elvtársat keresem – mondtam.

Az a nő, aki közvetlenül a titkár ajtaja előtt ült, a fejem tetejétől a talpamig végigmért.

– Csak nem az új jogi előadónk? – kérdezte, és kedvesen mosolygott.

– Remélem, hogy az – mondtam és bemutatkoztam. Felálltak, hozzám léptek és bemutatkoztak ők is. Mindketten folyamatosan mosolyogtak. Rájuk volt írva, amit gondoltak: „De jóképű, helyes fiú vagy.”

– Szólok a titkár elvtársnak – mondta, aki a titkár ajtajához közelebb ült. – Most éppen nincs nála senki. Foglaljon helyet.

Amikor visszajött, fülig érő mosollyal csak ennyit mondott:

– Fogadja önt.

A titkár középtermetű volt, mint én. Markáns arcából hosszú, görbe orr emelkedett ki, bár nem volt ragyás a bőre, mégis olyannak tűnt. Összességében a durva bőr és a kemény arcvonások férfiasságot sugalltak. Csúnya volt, de mégis vonzó inkább, mint taszító. Okosságot sugárzó, világoskék szemei egészen megnyerővé tették. A korát nem tudtam megbecsülni. Azt gondoltam, hogy lehet nálam hússzal, de akár harminc évvel is idősebb.

– Bauer Ferenc vagyok – mutatkoztam be. – Kiss János titkár elvtársat keresem – és hadartam, hogy Dr. Bányai Ottó, a pécsi

jogi egyetem dékánja mondta, hogy jelentkezsek nála állásügyben, ugyanis most végeztem, és tegnap volt az avatásom.

A titkár mosolygott, majd hellyel kínált. Kicsit tűnődött, mintha azon gondolkodna, hogy mit mondhat el.

– Beszéltem vele. A dékán elvtárs igazgatóm volt a Tanács Akadémián. Azóta jó barátságban vagyunk – mondta. Ismét tűnődött pár pillanatig, majd folytatta. – A jogi főelőadónk pesti, most kapott a fővárosban állást, és üres a helye. – Ezúttal hosszabb ideig gondolkodott. – Akár holnap is munkába állhat.

Kapkodtam a levegőt, de én is gyorsan határoztam. A részletek nem érdekeltek, csak az, hogy állásom lesz.

– Örömmel munkába is állnék holnap – mondtam.

– Rendben van – mondta ő.

Ismét gondolkodott néhány másodpercig, majd sorolta, hogy a hölgyeken túl az övével szembeni kis szoba lesz az irodám; a hölgyek holnap bemutatnak majd az apparátusnak. Jogi főelőadóként tudnak alkalmazni ezerkilencszáz forint fizetéssel, de lesz három másodállásom is tanácsi vállalatoknál, ami további ezerkétszáz forintot tesz ki havonta.

– A másodállásokat azért kapja, mert azok a mindenkori tanácsi jogásznak vannak fenntartva. Ezért megkaphatja ön is, bár tudom, hogy jogi gyakorlata nincs. De remélem, hogy elboldogul. Megnyugtat, amit a dékán elvtárstól önről hallottam.

Nem tudom, hogyan kerültem ki az irodájából, de úgy éreztem, hogy a lábaim alig érik a padlót.

– Szia! Szia! Misi bácsi! – ujjongtam hangosan, mialatt a munkásszálló felé ballagtam, és Dr. Koczás Mihály fenyegetőzésére gondoltam, és apámra. Közben hangosan azt mondtam: „Látod, Misi bácsi, jogi főelőadó lettem. Eddig jutottam. Hogy innen hova vezet az utam, nem tudom; de megígérem neked, ahogy apámnak is ígértem; szélben, viharban is megállom a helyem, ahogy eddig is.”

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánlás és köszönetnyilvánítás	5
I. FEJEZET, A KÖLYÖK	7
Az elődök	8
Iskolás évek	13
A foci	28
A háború	31
A bunker	37
A repülőtér	39
A ló, amelyet Mancinak hívtak	40
És a béke	42
A földosztás	54
A falu	56
A napló	66
II. FEJEZET, A KAMASZ	75
Azok az ötvenes évek	87
A lakodalom	99
Ismét a nagyszülők	106
Ildi	108
Zakatot a vonat	111
Túléljük	113
A rakodómunkás	114
Markovics Laci	116
Valér és Mariane	119
Iréнке	123
A Négus	127
III. FEJEZET, AZ IFJÚ	129
A tanfolyam	130
Magolok	135
Báló tanár elvtárs	136
Szabad Nép félóra	138
A zrika	140
Az akrobaták	141
Ica, a váti lány	144
A Hádész	150
Tatjana levele és Figaró	154
A tékozló ország	158

Apám halála	162
Nagy Imre rendes elvtárs	170
Irénke bal mellén a kicsi barna anyajegy	172
Csibi	176
Barátom, Imre	179
Dolgozó ország és a genfi találkozó	183
Ismét a napló	189
IV. FEJEZET, A LÁZADÓ	195
A kongresszus	202
Anyám és öreg barátom	206
Szerelem, szomorúság és félelem	211
Mohács-sziget	219
Krisztina színre lép	224
A nekrológ	228
A diáksparlament	234
A forradalom	248
Harc a szabadságért	256
V. FEJEZET, REVÁNS	309
Reménytelenség és ellenállás	310
Menekülés	319
Fondorlat és terror	325
Vége az évnek	332
Új szerelem	337
Krisztina fél	342
A professzor megmondja	343
Csibi kisírt szemei	345
Fejjel a falnak	348
A leendő anyós	351
Bövényke	356
VI. FEJEZET, NEHÉZ IDŐK	363
A sitten	364
Az önvallomás	366
A zárkatárs	369
Felkapott, mint egy rongyot	372
A látogató	375
Parles-tu français?	378
A „Markó”	383
Annuska	389
A népbíróság	395
A nyár	397

Melánia és Mária néni	407
A pincérsegéd	411
Egy hosszú zárójel	418
Garçon!	421
Sanyika és Borika	425
Egy zárójel	428
A fiam	430
Bánat és pásztoróra	434
Egy mondat a zsarnokságról	437
Doktorrá fogadom	439
Egy egészen rövid zárójel	443
A jogi főelőadó	444
TARTALOMJEGYZÉK	446